

Podravski Hrvati, (Studije), 1, László Boros Gyevi, Tan-
könyvkiadó, Budimpešta 1988,
304 str.

Ova knjiga, izdanje Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj, rezultat je istraživačkog rada grupe autora, koji su, oslanjajući se na opsežnu literaturu, izradili prirodni, geografski i povijesni opis osam podravske sela u Mađarskoj, u kojima žive

pripadnici hrvatske nacionalnosti. To su sela: Potonja, Novo Selo, Lukovišće, Brlobaš, Martinci, Križevci, Dravljanzi i Starin.

Već u uvodnoj riječi dr. Marina Mandića, generalnog sekretara Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj, napominje se, da ova knjiga ima znanstveno-stručni, ali i praktični cilj, jer je namijenjena kako znanstvenicima, tako i široj javnosti, tzv. prosječnom čitatelju, a napose stanovnicima dotičnoga kraja, kako bi ih bodrila na još svjesnije upoznavanje pradjedovske kulture i baštine, njeno poštivanje i čuvanje.

Knjiga je podijeljena na pet tematskih cjelina. U prvoj, pod nazivom *Prirodopis regije* autora György Lovásza i Tivadara Pappa, opisuje se geografski položaj naselja, reljef i klima, govori se o hidrološkim prilikama te o flori i fauni.

Druga tematska cjelina pod nazivom *Naša sela u srednjem vijeku i doseljavanje podravskih Hrvata* autora Lászla Borosa Gyevoja, započinje zemljopisnim nazivima. Na osnovu povijesnih dokumenata, a to su uglavnom povelje-darovnice, matične knjige, turski tefteri te poreski spisi, rekonstruiraju se nazivi naselja, nakon čega slijedi poglavlje o srednjovjekovnom razdoblju. Pretežno se odnosi na selo Martinci i njegovu okolicu. Posebnost ovoga kraja označavaju hrvatski jezik i kultura, pa je i cilj autora, da upravo ovdje, na temelju pisanih izvora, utvrdi vremensko i prostorno raširenje Hrvata u prošlosti. Obuhvaćen je period od 13. do 18. stoljeća.

Rad je podijeljen na šest poglavlja. U prvom i drugom govori se o najstarijim pisanim spomenicima, te o postanku sela u sklopu društvenih prilika trinaestog stoljeća. Treće poglavlje, nazvano drugom hrvatskom erom, obrađuje podatke s početka šesnaestog stoljeća, kada zbog približavanja Turaka započinju masovne migracije stanovništva, koje, između ostalog, rezultiraju nestajanjem starih i rađanjem novih naselja. Sljedeća dva poglavlja obrađuju period turske vladavine. Autor se također oslanja na pisane izvore iz sedamnaestog stoljeća, pomoću kojih je moguće rekonstruirati društvene, ekonomske, ali i kulturne prilike toga doba. Zasebno poglavlje odnosi se na svršetak turske vladavine i nova doseljavanja stanovništva. To je već period koji zadire i u osamnaesto stoljeće. Pouzdano se zna da su imigranti dolazili iz Like, Dalmacije, te Bosne i Hercegovine, a sa svojim govorom i načinom života postepeno su mijenjali etničku i jezičnu sliku ovoga kraja. Prema dokumentima o popisu stanovništva, autor iscrpno, za svako od osam sela, navodi poimenično doseljene obitelji, a za mnoge od njih navodi i porijeklo, te narječje kojim su govorili.

Treća tematska cjelina ove knjige jest *Podravski Hrvati za uspona i raspadanja mađarskog feudalizma*, autora Géze Z. Kissa. Povijesnoga je karaktera. Autor prikazuje ova naselja u periodu od 1686. g., tj. od početka oslobodilačkih ratova do 1711. g., do sklapanja tzv. satmarskog mira, nakon čega je uslijedilo jačanje feudalizma. To razdoblje, prema autoru, obilježavaju stabiliziranje uprave, ponovno naseljavanje ratovima opustošenih naselja, organiziranje tradicionalnih oblika feudalnih imanja, te reguliranje visine poreza i nameta u skladu s prihodima seljaka. Govori se i o vezama vlastelinstava i kmetova u posljednjim decenijama feudalizma, te o produbljanju feudalizma. Naročito je zanimljivo poglavlje o selu i društvu. Prije svega, autor je razmotrio ekonomsku osnovu društva, te otkrio niz značajnih pojedinosti o načinu stočarenja, obrade zemlje, voćarstvu, trgovini, šumarstvu i sl. Tu se nalaze i podaci o demografskom kretanju stanovništva za svih osam sela, podaci o nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti stanovništva, obiteljskoj strukturi i svakodnevnom životu. Prikazan je i vanjski izgled sela, način građenja kuće, a nekoliko se informacija odnosi na začetke školstva.

Što se tiče društvenih organizacija, autor se kratko osvrnuo na instituciju seoskih i vlastelinskih knezova, kao predstavnike svjetovne vlasti, te na neke oblike crkvene vlasti. Ova tematska cjelina završava prikazom o oslobađanju kmetova i borbi za slobodu 1848/49.

Attila Márfi autor je četvrte tematske cjeline *Doba apsolutizma i dualizma*. Tema se odnosi na političke, društvene i ekonomske promjene u ovoj regiji, te na razvoj sela.

Analiziraju se odnosi u državnoj administraciji, s posebnim naglaskom na reguliranje odnosa zakonodavnih vlasti i sela, te unutrašnjoj organizaciji sela, za koje autor smatra da su socijalnog, ekonomskog i kulturnog karaktera. Nadalje, detaljno govori o reguliranju toka rijeke Drave, vlasničkim odnosima i općenito o ekonomskoj situaciji s obzirom na glavne privredne grane (poljoprivreda, stočarstvo, šumarstvo, ribarstvo, promet i trgovina). Za svako selo donosi niz statističkih podataka. U ovom prilogu značajni su podaci o počecima organiziranog školstva, društvenom položaju sela, strukturi zanimanja seoskog pučanstva, migracijama i zdravstvu. Prilog završava kraćim osvrtom na ratne godine 1914-1918.

Posljednji tematski blok autorice Kláre T. Mérey nosi naziv *Industrija, trgovina i kreditni sistem za vrijeme dualizma*. Autorica je klasificirala i tabelarno prikazala podatke o razvijenosti industrijske strukture 1876. godine, a na temelju novijih podataka izradila je raspored zanimanja, glavne grane industrije, radni odnos zaposlenih u industriji, te statistiku poduzeća za 1900. i 1910. godinu. Napominje da je glavno zanimanje stanovništva, usprkos postupnom zapošljavanju u industriji, trgovini i prometu, bila i ostala poljoprivreda.

Knjiga *Podravski Hrvati* vjerodostojna je slika o životnim prilikama stanovnika podravskih hrvatskih sela kroz dugi vremenski period. Nižu se srednjovjekovni opisi zemljišta, parnica, migracija, turske vladavine, ponovnog napučivanja sela, poreznih i urbanih propisa, društvenih organizacija hrvatskog stanovništva za vrijeme feudalizma, apsolutizma i dualizma, razvoja industrije i trgovine.

Sa zanimanjem očekujemo izdanje drugog toma ove knjige, u kome bismo rado pronašli više etnografskih i etnoloških priloga.

Jadranka GRBIĆ

Fra Bazilije Stjepan Pandžić, u povodu čijega je sedamdesetog rođendana objavljen ovaj zbornik, rodio se 1918. u Drinovcima u Hercegovini. Nakon diplome na rimskome Antonianumu studirao je na Scholi palaeographici Vaticani, posvetio se arhivskom radu i postao arhivistom i analistom Franjevačkog reda. Priloge u ovome zborniku posvetio mu je širok krug prijatelja, pa je i raspon tema velik.

Povijesnim su se temama posvetili **Bonicije Rupčić** (o značenju "Dubia" fra Bartola iz Alverne iz god. 1372/73 za povijest Bosne, str. 1-35), **Ulrich Knefelkamp** (o portugalskom misionaru Franciscu Alvaresu u Etiopiji 1520-26, str. 36-54), **Jozo Sopta** (o trebinjsko-mrkanjskom biskupu Jakovu Lukareviću na Tridentskom koncilu, 55-70), **Andrija Nikić** (o položaju katolika u 17. stoljeću u Hercegovini, na temelju vatikanskih izvora; 70-94), **Eugen**

Berthold (o pripajanju samostana donjoaustrijske provincije Sv. Bernardina 1825. ugarsko-hrvatskoj provinciji Sv. Ivana Kapistrana, nastaloj 1575. odvajanjem od Bosne Srebrne; 95-112), **Karlo Jurišić** (o biskupskim grobovima u Makarskoj, 113-131) te **Srećko M. Džaja** (o inteligenciji u jugoistočnoj Evropi, str. 132-173).

Veći broj autora pozabavio se kulturnopovijesnim temama. Tako je **Vinko D. Lasić** obradio ikonografski motiv Majke s djetetom u pretkršćanskoj umjetnosti civilizacijâ Prednje Azije, Egipta i Egeje, tragajući ujedno za njihovim ideološkim backgroundom (str. 174-198), **Zvonko Pandžić** je objavio, s kritičkim bilješkama, Patricius/Petrićev prijevod Proklova *Stoicheiosis Physike* (5. st.) na latinski (Ferrara, 1583, 199-237), a **Martha Weber** obradila jedan kasnoantički mramorni portret, nabavljen u Carigradu (238-250). **Franjo Šanjek** prikazao je život i djelo Hermana Dalmatinca, značajnoga

Regiones Paeninsulae Balcanicae et proximi orientis, Aspekte der Geschichte und Kultur, Festschrift für Basilius S. Pandžić = Zbornik radova u čast Baziliju Stjepanu Pandžiću povodom 70. obljetnice života, Herausgegeben von Elisabeth v. Erdmann-Pandžić, Univ. Bamberg, Fach Slavische Philologie; Bayerische Verlagsanstalt GmbH, Bamberg 1988, 439 str. (Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte) (Vrela i prinosi za hrvatsku kulturnu povijest, 2)